

ทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ*

State Monopoly Capitalism

วรวิทย์ วิจารณ์พล**

บทคัดย่อ

ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ความสัมพันธ์ระหว่างทุนและรัฐเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างพลวัตในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ในบางช่วงเวลารัฐมีอำนาจเหนือทุน ในบางช่วงเวลากลับมาทุนมีอำนาจเหนือรัฐ ในบางช่วงเวลารัฐและทุนต่างมีอำนาจที่ค่อนข้างเท่าเทียมกัน ซึ่งนำหน้าของ “การมีอำนาจเหนือกว่า” ของทุนและรัฐแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขเฉพาะของบริบทแวดล้อมในช่วงเวลาที่ต่างกัน

ทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ (State Monopoly Capitalism) เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ที่เฉพาะเจาะจงระหว่างทุนและรัฐที่นายทุนผูกขาดเข้ามาครอบครองอำนาจรัฐและใช้อำนาจและกลไกรัฐในการกำหนดนโยบายเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้องอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและหน้าที่ของรัฐ สาระสำคัญก็คือ การหลอมรวม (fusion) พลังการผูกขาดของนายทุนผูกขาดเข้ากับรัฐกระฎุมพีเพื่อสร้างกลไกหนึ่งเดียวในการขูดรีดทางเศรษฐกิจและการครอบงำทางการเมือง เพื่อสนับสนุนผลประโยชน์ของนายทุนผูกขาดและรักษาระบบทุนนิยมทั้งระบบ

คำสำคัญ : ทุนนิยม, ทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ

* บทความนี้ปรับปรุงจากบทความพิเศษ ที่ได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกใน 28 ปี รัฐศาสตร์ มจร.: รวมบทความวิชาการรัฐศาสตร์ พ.ศ. 2553

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวิทย์ วิจารณ์พล รองประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Abstract

Under changing context in Thai society, the relationship between capitals and state is a kind of relations that have dynamic changing over the times. In some periods, state has power over capitals. In some periods, capitals have power over state. In some periods, state and capitals have equal power. Nevertheless, “the power over” of capitals and a state differ up on the conditions of context and period.

State monopoly capitalism is the central organizing concept of orthodox theories of the modern state advanced in the Soviet bloc and many western communist parties. State monopoly capitalism measures and tendencies can be discerned in the two world wars and the intervening depression, but the full system was finally instituted only in the mid – fifties, responding to a further intensification of the so – called “general crisis of capitalism”.

State monopoly capitalism is a kind of the specific capital and state relations that monopoly capitalist have a power over state. Moreover, this theory is usually treated as a distinct stage of capitalism characterized by the fusion of monopoly forces with the bourgeois state to form a single mechanism of economic exploitation and political domination. Moreover it is useful to emphasis on the growth of a close, organic connection between monopoly capital and the state.

Keywords : Capitalism, State Monopoly Capitalism

บทนำ

ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ความสัมพันธ์ระหว่างทุนและรัฐเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ในบางช่วงเวลารัฐมีอำนาจเหนือทุน ในบางช่วงเวลากลับมาที่ทุนมีอำนาจเหนือรัฐ ในบางช่วงเวลากลับมาที่ทุนและรัฐต่างมีอำนาจที่ค่อนข้างเท่าเทียมกัน ซึ่งน้ำหนักของ “การมีอำนาจเหนือกว่า” ของทุนและรัฐแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขเฉพาะของบริบทแวดล้อมในช่วงเวลาที่ต่างกัน

ทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ¹ (State Monopoly Capitalism) เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของความสัมพันธ์ที่เฉพาะเจาะจงระหว่างทุนและรัฐที่นายทุนผูกขาดเข้ามาครอบครองอำนาจรัฐและใช้อำนาจและกลไกรัฐในการกำหนดนโยบายเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้องอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและหน้าที่ของรัฐ และค่อนข้างมีอำนาจในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตามทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองอย่างแปลกแยกและไร้พัฒนาการ ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีความสัมพันธ์กับการเกิดขึ้นของทุนนิยมผูกขาด (Monopoly Capitalism) และบริบทแวดล้อมที่นำไปสู่การเปลี่ยนผ่านจากทุนนิยมผูกขาดเป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ

ทุนนิยมผูกขาด

ทุนนิยมผูกขาด เป็นขั้นตอนหนึ่งของการพัฒนาทุนนิยมที่ระบบเศรษฐกิจถูกครอบงำโดยกลุ่มนายทุนผูกขาด ทุนนิยมผูกขาดเริ่มปรากฏแทนทุนนิยมแข่งขัน (Competitive Capitalism) ในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะ อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และสหรัฐ ตั้งแต่ ค.ศ. 1870 คุณลักษณะที่สำคัญของทุนนิยมผูกขาดก็คือ การที่ทุนและการผลิตกระจุกตัวและรวมศูนย์ (Concentration and Centralization)

¹ ทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ เป็นนิยามศัพท์ของคำว่า State Monopoly Capitalism ที่นิยามโดย ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิมมณี นักวิชาการไทยคนแรก ๆ ที่ศึกษาเรื่องนี้

อยู่ในกำมือของบริษัทเพียงไม่กี่บริษัท (วิทยากร เชียงกุล, 2545, หน้า 162-163)

ระบบทุนนิยมผูกขาดมีความต่อเนื่องกับระบบทุนนิยมที่มีการแข่งขัน เนื่องจากการแข่งขันเสรีทำให้เกิดการกระจุกตัวของการผลิต บัณฑิตการผลิต และทุน ผลที่ตามมาคือการเกิดสิ่งตรงข้ามกับการแข่งขันเสรี นั่นคือ การผูกขาด (Mandel, 1974a)

ในทัศนะของ I.V. Lenin ทุนนิยมผูกขาดเป็นขั้นหนึ่งของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่บริษัทผูกขาด (Monopolies) มีบทบาทสำคัญและมีอำนาจครอบงำในพื้นที่ทางเศรษฐกิจ โดย Lenin ได้นิยามขั้นทุนนิยมผูกขาดว่าเป็น “จักรวรรดินิยม” (Imperialism) ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดที่สุดของระบบทุนนิยม (The Highest Stage of Capitalism) ที่มีลักษณะพื้นฐานคือ 1.) การกระจุกตัวของการผลิตและทุน ได้พัฒนาไปสู่การสร้างบริษัทผูกขาดขึ้นมาซึ่งมีบทบาทสำคัญในทางเศรษฐกิจ 2.) เกิดการรวมตัวของทุนธนาคารและทุนอุตสาหกรรม และเกิดการสร้างพื้นฐานของ “ทุนการเงิน” (Finance Capital) ขึ้นมา 3.) มีการส่งออกทุนในฐานะที่เป็นรูปแบบหนึ่งที่แตกต่างไปจากการส่งออกสินค้า 4.) มีการก่อรูปของสมาคมหรือการรวมกลุ่มของนายทุนผูกขาดระหว่างประเทศ และ 5.) มีการแบ่งเขตแดนของโลกท่ามกลางนายทุนใหญ่ที่มีอำนาจมากที่สุด (Lenin, 1970, p. 85)

ในขั้นนี้ได้เกิดการสร้างอุตสาหกรรมที่มีขนาดการผลิตขนาดใหญ่ การผลักดันอุตสาหกรรมที่มีขนาดเล็กออกจากการผลิต การแทนที่อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ด้วยอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่กว่า และการดำเนินไปของการกระจุกตัวและการรวมตัวของการผลิตและทุนที่นำไปสู่จุดที่เติบโตขึ้นจนกลายเป็นการผูกขาดในรูปของ cartels, syndicates, trusts และ mergers ซึ่งในขั้นนี้บริษัทผูกขาดที่เติบโตขึ้นมาจากการแข่งขันเสรีเริ่มมีบทบาทสำคัญ และมีอำนาจครอบงำในทางเศรษฐกิจอย่างเด่นชัด (Lenin, 1970, p. 85)

ที่เป็นเช่นนั้นก็เนื่องมาจาก ระบบทุนนิยมที่มีการแข่งขันนั้นอยู่บนพื้นฐานของการแข่งขันในการขายสินค้าเพื่อให้ได้มาซึ่งกำไร การได้มาซึ่งกำไรมากที่สุดจึงเป็นการแข่งขันกันในการลดต้นทุนการผลิต โดยวิธีการลดต้นทุนการผลิตที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดก็คือ การขยายขนาดการผลิตให้มาก ๆ ต้นทุนที่ผลิตจึงจะต่ำ และการพัฒนาพลังการผลิต (Production Forces) ผ่านการใช้เครื่องจักร

และเทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งสองสิ่งนี้เกิดควบคู่กับการขยายขนาดการผลิตเพื่อให้เกิดการประหยัดจากขนาด (Economies of Scale) นั่นหมายความว่า ต้องมีการลงทุนที่สูงมากในส่วนของทุนคงที่ (เช่น เครื่องจักร อุปกรณ์ การสร้างตัวอาคาร และการซื้อวัตถุดิบ) สิ่งที่มาตามก็คือ ผู้ประกอบการที่ไม่สามารถแข่งขันได้ เนื่องจากเงินทุนไม่มากพอก็ต้องออกจากการแข่งขันไป ในขณะที่เดียวกันผู้ประกอบการที่ต้องการเข้ามาทำกิจการก็เข้ามาได้ยากมากยิ่งขึ้น เนื่องจากข้อจำกัดทางการเงินที่ใช้ในการลงทุน

การพัฒนาพลังการผลิตจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กับการขยายขนาดการผลิต ที่นำไปสู่การประหยัดจากขนาด ผลที่ตามมา คือ กำไรมหาศาล ซึ่งกำไร (มูลค่าส่วนเกิน) เหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการสะสมทุน (Accumulation) ของนายทุนต่อไป เพื่อขยายขนาดการผลิต และเพื่อการผลิตทดแทนใหม่ (Reproduction)

กระบวนการ “การสะสมทุน” จึงเป็นกระบวนการที่นำมาสู่การเกิดขึ้นของทุนผูกขาด

การสะสมทุน (Accumulation of Capital) คือ การเปลี่ยนแปลงมูลค่าส่วนเกิน (Surplus Value) ไปเป็นทุน โดยการสะสมทุนของนายทุนนั้นมีความสัมพันธ์กับการผลิตทดแทนขึ้นใหม่แบบขยายออก (Extended Reproduction) (Afanasyev, Andreyev & Avsenev, 1974, p. 74) ที่เป็นการเปลี่ยนการผลิตใหม่ในลักษณะของการเพิ่มหรือขยายขนาดการผลิตออกไป โดยปัจจัยการผลิตและสินค้าเพื่อการบริโภคถูกผลิตมากกว่าความต้องการ เป็นผลให้บางส่วนของมูลค่าส่วนเกินถูกใช้เพื่อเพิ่มขนาดของทุนเชิงหน้าที่ (The Functioning Capital) ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นการใช้มูลค่าส่วนเกินเพื่อขยายขนาดการผลิต ดังนั้น การผลิตทดแทนขึ้นใหม่รูปแบบนี้ จึงเป็น การเปลี่ยนสภาพของมูลค่าส่วนเกินไปสู่ทุน นั่นก็คือ กระบวนการสะสมทุน (Accumulation of Capital)

ตรรกะของกระบวนการสะสมทุนนั้นมีความหมายเหมือนกับการผูกขาดทรัพยากรที่มีอำนาจในการผลิตสูงโดยการลดจำนวนของนายทุนอย่างไม่หยุดยั้ง โดยการสะสมทุนเกี่ยวข้องทั้งการเติบโตในขนาดของทุนของปัจเจกบุคคล (การกระจุกตัวของทุน - Concentration) และการรวมทุนทั้งหลายไปสู่ทุนที่มีขนาดใหญ่

(การรวมศูนย์ของทุน - Centralization) ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นตามมาจากการต่อสู้แข่งขันคือ ทุนที่มีขนาดเล็กจำนวนมากถูกรวมศูนย์ไปอยู่ในมือของนายทุนที่มีขนาดใหญ่เพียงไม่กี่คน (Foster, 1989, p. 60)

การกระจุกตัวของทุนและการรวมศูนย์ของทุนจึงเป็นสองทิศทางที่ทำให้เกิดทุนขนาดใหญ่

การกระจุกตัวของทุน (Concentration of Capital) เป็นสาเหตุและขั้นเบื้องต้นของการผูกขาด เพราะความเป็นเจ้าของของปัจจัยการผลิตถูกทำให้กระจุกตัวอยู่ในมือของวงจรวุฒบุคคลเอกชนที่มีจำนวนน้อย (Kuhne, 1979, p. 204) นายทุนที่เป็นปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้สะสมทุนจนปริมาณของทุนภายใต้การควบคุมของนายทุนแต่ละคนเพิ่มขึ้น ทำให้มีความเป็นไปได้ในการที่จะสร้างการผลิตที่มีขนาดใหญ่มากขึ้นและมีความสามารถในการจำกัดการแข่งขันสูงขึ้น (Sweezy, 1964, p. 254)

การรวมศูนย์ของทุน (Centralization of Capital) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเคียงข้างไปกับการกระจุกตัวของทุน ที่มีลักษณะของการเพิ่มขึ้นของทุนในฐานะที่เป็นผลลัพธ์ของการหลอมรวมทุนย่อย ๆ ที่หลากหลายไปสู่ทุนขนาดใหญ่ เป็นปรากฏการณ์ที่นายทุนใหญ่ได้ทำลายและดูดกลืนผู้ประกอบการนายทุนที่เล็กกว่า (Sweezy, 1964, p. 163) ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการก่อตัวของผู้ประกอบการขนาดใหญ่และการรวมตัวกันของหน่วยธุรกิจการค้า (Kuhne, 1979, p. 267)

แม้ว่า การกระจุกตัว (Concentration) และการรวมศูนย์ (Centralization) เป็นสิ่งที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองสิ่งนี้ก็มีความเชื่อมโยงและพึ่งพาซึ่งกันและกัน และได้นำไปสู่การก่อตัวของทุนรวมที่มีขนาดใหญ่กว่า นั่นคือ การเกิดขึ้นของการผูกขาด

การผูกขาด (Monopoly) จึงเป็นการร่วมมือกันของนายทุนกลุ่มหนึ่ง ที่การผลิตและการขายสินค้าถูกทำให้กระจุกตัว โดยมีเป้าหมายเพื่อการได้มาซึ่งกำไรสูงสุด (Nikitin, 1983, p.163) ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของ บริษัทผูกขาด (Monopolies) ที่เกิดขึ้นจากความตกลงร่วมมือกันของนายทุนขนาดใหญ่ที่มีการกระจุกตัวของทุนและการผลิตใหญ่มากพอจนสามารถควบคุมส่วนแบ่งตลาดในสาขาการผลิตหนึ่ง ๆ เพื่อให้ได้กำไรผูกขาดที่มากกว่ากำไรปกติ (Monopoly

Superprofit)² (Afanasyev, Andreyev & Avsenev, 1974, pp. 166-167)

รูปแบบหลักของการผูกขาด คือ การครอบงำของบริษัทผูกขาดเหนือการครอบครองส่วนแบ่งตลาด โดยการครอบงำส่วนแบ่งตลาดในสายการผลิตนั้น ๆ มีขนาดใหญ่เพียงพอที่จะสร้างการควบคุมและการครอบงำ ให้ผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจที่มีขนาดใหญ่ได้รับกำไรที่สูงกว่าผู้ประกอบการที่มีขนาดเล็กและขนาดกลาง จากความสามารถของบริษัทผูกขาดต่อการขายสินค้าและบริการในราคาที่สูงกว่าต้นทุนการผลิตและซื้อสินค้าจากผู้ประกอบการขนาดเล็กในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาด

การเปลี่ยนผ่านจากทุนนิยมผูกขาดเป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ

ในขั้นทุนนิยมผูกขาดที่ระบบเศรษฐกิจถูกครอบงำโดยนายทุนผูกขาด เมื่อมีการพัฒนาไปถึงจุด ๆ หนึ่งที่พลังทางการผลิตขัดแย้งกับความสัมพันธ์ทางการผลิต ซึ่งอาจปรากฏในรูปของความขัดแย้งระหว่างนายทุนและแรงงาน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อพัฒนาไปถึงจุด ๆ หนึ่งที่ความขัดแย้งพื้นฐานของระบบทุนนิยมมีความเข้มข้นสูงขึ้นเรื่อย ๆ (The Intensification of the Basic Contradiction of Capitalism) จะนำไปสู่การเกิด “วิกฤตการณ์ทั่วไปของระบบทุนนิยม” (The General

² กำไรผูกขาดที่มากกว่ากำไรปกติ (Monopoly Superprofit) ประกอบด้วย อัตรากำไรที่สูงกว่าอัตรากำไรเฉลี่ย (อัตรากำไรเฉลี่ย: An Average Rate of Profit เป็นอัตรากำไรที่เท่าเทียมกันภายใต้ระบบทุนนิยมที่มีการแข่งขัน) ส่วนที่เพิ่มขึ้นจากอัตรากำไรเฉลี่ยถูกได้รับโดยบริษัทผูกขาดในฐานะที่เป็นผลลัพธ์ที่ตามมาจากการครอบงำของบริษัทผูกขาดในพื้นที่เฉพาะหนึ่ง ๆ ของการผลิต โดยบริษัทผูกขาดจะสร้างเงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่จำเป็นสำหรับบริษัทผูกขาดเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด ผ่านการจำกัดปริมาณการผลิต และกำหนดความเป็นหนึ่งเดียวของราคา (The Unification of Price) สินค้าที่ผลิตโดยบริษัทผูกขาดจึงไม่ได้ถูกขายในราคาการผลิต แต่ถูกขายในราคาที่เป็นราคาผูกขาด (Monopoly Prices) ดังนั้น ราคาผูกขาดจึงรวมต้นทุนการผลิตไว้กับกำไรผูกขาด โดยอัตรากำไรที่สูงที่สุดจะอยู่ในอุตสาหกรรมที่มีการผูกขาดมากที่สุด และอัตรากำไรที่น้อยที่สุดจะอยู่ในอุตสาหกรรมที่มีการแข่งขันกันมากที่สุด โปรดดู P.I. Nikitin, *The fundamentals of political economy*, pp.182-183. และ Paul M. Sweezy, *The theory of capitalist development : Principles of marxian political economy*, pp. 274-285.

Crisis of Capitalism) ซึ่งในช่วงเวลานี้เองได้เร่งให้เกิดการเปลี่ยนผ่านจากทุนนิยมผูกขาดไปสู่ทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ เนื่องจากวิกฤตการณ์ทั่วไปของระบบทุนนิยมได้สั่นคลอนระบบทุนนิยมทั้งระบบและผลกำไรของนายทุนผูกขาด (Afanasyev, Andreyev & Avsenev, 1974, pp. 196-203)

ในช่วงเวลานี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพภายใต้เงื่อนไขของความขัดแย้งพื้นฐานของระบบทุนนิยมและวิกฤตการณ์ทั่วไปของระบบทุนนิยมบริษัทผูกขาดได้มีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและเพื่อรักษาระบบทุนนิยมทั้งระบบไว้ จากการที่นายทุนผูกขาดที่ครอบครองอำนาจทางเศรษฐกิจได้ประสานเข้ากับกลไกของรัฐกระฎุมพีที่ครอบครองอำนาจทางการเมือง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างเงื่อนไขและหลักประกันที่จะสนับสนุนผลประโยชน์ของนายทุนผูกขาดและเพื่อรักษาการผลิตทดแทนใหม่ของระบบทุนนิยมทั้งระบบ ซึ่งได้นำไปสู่การเกิดขึ้นของกลไกหนึ่งเดียวของนายทุนผูกขาดและรัฐ (A Single State-Monopoly Mechanism)

สาเหตุที่นายทุนผูกขาดเริ่มหันเข้ามาหารัฐมากขึ้น ก็เพื่อที่จะได้รับการคุ้มครองจากการที่รัฐเข้ามาแทรกแซงระบบเศรษฐกิจ ในบริบทเช่นนี้รัฐได้กลายเป็นเครื่องมือที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อนายทุนผูกขาด เนื่องจากนายทุนผูกขาดไม่สามารถพึ่งพา “กฎเศรษฐกิจ” อย่างเดียวได้ เพราะการทำงานปกติของระบบทุนนิยมไม่สามารถสร้างความปลอดภัยให้แก่ระบบได้อีกต่อไป นายทุนผูกขาดจึงต้องพึ่งพารัฐโดยนโยบายของรัฐต้องทำให้กฎเหล่านี้ไม่มีอันตราย เป็นผลให้รัฐอยู่ในฐานะที่เป็นผู้ค้ำประกันกำไรผูกขาด (The State as Guarantor of Monopoly Profit) (Mandel, 1974b, pp. 501-504) ของนายทุนผูกขาด

ภายใต้บริบทนี้ได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมากขึ้นระหว่างนายทุนผูกขาดกับรัฐในลักษณะที่ รัฐยอมเชื่อฟังบริษัทผูกขาด (The Submission of The State to Monopolies) ผ่านการเชื่อมโยงบุคคล (Personal Links) ระหว่างบุคคลที่อยู่ในระดับสูงของรัฐและบุคคลที่เป็นหัวหน้าในบริษัทผูกขาดที่มีขนาดใหญ่ (Mandel, 1974b, pp. 501-507)

การเกิดขึ้นของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ จึงพิจารณาได้สองด้านหลัก (Bottmore, 1983, p. 469) ด้านหนึ่ง ทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจ

รัฐเป็นผลผลิตของกฎภายในของทุน อันเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการพัฒนาพลังทางการผลิตและการกระจุกตัวและการรวมศูนย์ของทุน ที่ก่อให้เกิดการเข้ามาแทรกแซงของรัฐทางด้านเศรษฐกิจในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อนายทุนผูกขาด อีกด้านหนึ่ง เน้นไปที่การที่นายทุนผูกขาดต้องพึ่งพารัฐเพื่อเป้าหมายในการต่อสู้เพื่อผลกำไรของบริษัทผูกขาด ภายในระบบทุนนิยมที่กำลังสั่นคลอนจากภาวะวิกฤตการณ์ทั่วไปของระบบทุนนิยม (Bottomore, 1983, p. 469)

ทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ

ทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ เป็นทฤษฎีที่เริ่มเกิดขึ้นใน 25 ปีสุดท้ายของศตวรรษที่ 19 เป็นที่รู้จักมากขึ้นใน ค.ศ. 1930 และแพร่ขยายอย่างรวดเร็วตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 (Wilczynski, 1981, p. 468)

ทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ เป็นการอธิบายการพัฒนาทางเศรษฐกิจในขั้นที่สูงกว่าของระบบทุนนิยม กล่าวคือ อธิบายคุณลักษณะทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีความเฉพาะเจาะจงของขั้นหนึ่งในระบบทุนนิยมในรูปของความขัดแย้งขั้นพื้นฐาน (The Fundamental Contradictions) และกฎวิธีการผลิตของนายทุน (Law of Capitalist Mode of Production) ที่สนองตอบต่อวิกฤตการณ์ทั่วไปของระบบทุนนิยม (The General Crisis of Capitalism)

สาระสำคัญก็คือ การหลอมรวม (Fusion) พลังการผูกขาดของนายทุนผูกขาดเข้ากับรัฐกระฎุมพีเพื่อสร้างกลไกหนึ่งเดียวในการชูดริตทางเศรษฐกิจและการครอบงำทางการเมือง เพื่อสนับสนุนผลประโยชน์ของนายทุนผูกขาดและรักษาระบบทุนนิยมทั้งระบบ (Jessop, 1982, pp. 32-33)

ทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐได้ถูกใช้อธิบายสาเหตุการขยายตัวของระบบทุนนิยมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งนักทฤษฎีมาร์กซิสต์ในช่วงนั้นเห็นว่าเป็นช่วงวิกฤตการณ์ทั่วไปของทุนนิยมในขั้นที่ 2 ในสภาพเช่นนี้จะเกิดทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐขึ้นซึ่งจะช่วยค้ำจุนไม่ให้ระบบทุนนิยมต้องพังทลายจากการที่รัฐใช้นโยบายที่ให้ประโยชน์แก่ฝ่ายนายทุนผูกขาด เช่น เพิ่มการใช้จ่ายด้านการทหารเพื่อให้ฝ่ายทุนผูกขาดได้รับประโยชน์ในรูปกำไรสูงสุดจากการใช้จ่ายของรัฐ ซึ่งการที่รัฐกระทำเช่นนี้ส่งผลให้ระบบทุนนิยมสามารถขยาย

ตัวได้อย่างรวดเร็ว (Jessop, 1982, pp. 32-33)

โดยทั่วไป แนวทางการอธิบายทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐมีทัศนะว่าในสังคมสมัยใหม่ชนชั้นกระฎุมพีจะพัฒนาขึ้นเป็นกลุ่มทุนผูกขาดและสามารถมีอำนาจครอบงำรัฐได้สิ้นเชิง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรัฐตกเป็นเครื่องมือของชนชั้นนายทุน (Instrumentalism) หรือรัฐกับชนชั้นนี้กลายเป็นพวกเดียวกัน (State Monopoly Capitalism) ดังนั้นรัฐในแนวการอธิบายนี้จะไม่มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจกำหนดนโยบายของตนเองแต่อย่างใด *ทิศทางและเนื้อหาของนโยบายรัฐจะขึ้นอยู่กับความต้องการและผลประโยชน์ของชนชั้นนายทุนทั้งสิ้น* (Jessop, อ้างใน อนุสรณ์ ลีम्मณี, 2542, หน้า 81)

เหตุผลที่รัฐและนโยบายรัฐต้องตอบสนองต่อผลประโยชน์ของชนชั้นดังกล่าวอย่างเต็มที่ อาจจะเป็นเพราะกลุ่มทุนร่วมมือกับนักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อหาทางปกป้องผลประโยชน์ของตนทั้งในระยะยาวและระยะสั้น หรือชนชั้นนี้ใช้อำนาจผูกขาดทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการกระจุกตัวของทุนและการรวมศูนย์ของทุนที่อยู่ในมือของตนเข้ามาครอบงำกลไกด้านนโยบายรัฐ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม (Jessop, อ้างใน อนุสรณ์ ลีम्मณี, 2542, หน้า 81)

ทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ จึงเป็นคุณลักษณะที่รัฐรับใช้บริษัทผูกขาด (State Monopoly Capitalism in Which State Serves the Monopolies) (V4 of libcom.org, 11 January 2006)

คุณลักษณะของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ

มิติที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ ปรากฏใน 4 มิติหลักด้วยกัน

มิติที่ 1 การที่นายทุนผูกขาดหลอมรวมเข้ากับรัฐ เพื่อใช้อำนาจและกลไกรัฐเป็นเครื่องมือในการสร้างเงื่อนไขหรือหลักประกันที่สนับสนุนผลประโยชน์ของนายทุนผูกขาดและรักษาระบบทุนนิยมทั้งระบบ A.M. Romyantsev G.A. Kozlov และ M.I. Vilkov นักวิชาการชาวรัสเซีย ได้กล่าวถึง ทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐว่าเป็นทุนนิยมผูกขาดที่ถูกให้คุณลักษณะโดยการประสานอำนาจของบริษัทผูกขาดที่เป็นนายทุนเข้ากับอำนาจของรัฐกระฎุมพี เมื่อบริษัทผูกขาด

ที่มีขนาดใหญ่ประสานเข้ากับรัฐระบอบฟิเดลิก็จะใช้กลไกของรัฐระบอบฟิเดลิในการแทรกแซงกระบวนการผลิตทดแทนชิ้นใหม่ของนายทุน เพื่อเป้าหมายในการเพิ่มอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางเศรษฐกิจของนายทุนผูกขาด โดยรัฐระบอบฟิเดลิในฐานะที่เป็นองค์กรปกครองของชนชั้นนายทุนได้ทำหน้าที่แทนในการปกป้องผลประโยชน์ทั่วไปของภุมณีฟิเดลิ (Rumyantsev, Kozlov & Vilkov, 1978, p. 268)

แจกเช่นเดียวกับทัศนะของ Bob Jessop ที่ว่าทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐเป็นคุณลักษณะทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีความเฉพาะเจาะจงของขั้นหนึ่งในระบบทุนนิยมที่ถูกให้คุณลักษณะโดยการหลอมรวมพลังการผูกขาดของทุนผูกขาดเข้ากับรัฐระบอบฟิเดลิ เพื่อสร้างกลไกหนึ่งเดียวในการขูดรีดทางเศรษฐกิจและการครอบงำทางการเมือง ที่ครั้งหนึ่งรัฐกระทำในฐานะที่เป็นคณะกรรมการจัดการผลประโยชน์ของ ชนชั้นนายทุนทั้งชนชั้น แต่การที่นายทุนผูกขาดเข้ามาครอบครองอำนาจรัฐ นายทุนผูกขาดได้ใช้กลไกรัฐเข้ามาแทรกแซงระบบเศรษฐกิจ เพื่อรักษาระบบทุนนิยมทั้งระบบและสนับสนุนผลประโยชน์ของนายทุนผูกขาด ในลักษณะการรักษาอำนาจและผลกำไร (Bob Jessop, 1982, pp. 32-33)

มิติที่สอง การเชื่อมโยงบุคคล / การรวมตัวของบุคคล (The Personal Links/ The Personal Union)

ปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรมที่สะท้อนให้เห็นการที่นายทุนผูกขาดหลอมรวมเข้ากับรัฐก็คือ “การเคลื่อนย้ายตัวบุคคล” (*The Transference of Personnel*) ผ่านการที่บริษัทผูกขาดได้ส่งตัวแทนของตนให้เข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีสมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น โดยการหลอมรวมถูกกระทำการผ่านการแสดงออกในรูปของการตัดสินใจร่วมกันในเนื้อหาสาระทางด้านเศรษฐกิจ การจัดสรรรายได้ประชาชาติเสียใหม่ การบังคับและควบคุมของรัฐในทางเศรษฐกิจ เป็นต้น (Verga, n.d., pp. 112-113)

อาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เกิด “การเชื่อมโยงตัวบุคคล” (*The Personal Links*) ระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญของรัฐกับผู้บริหารของบริษัทผูกขาดขนาดใหญ่ จากการที่นายทุนผูกขาดหันเข้ามาหารัฐมากขึ้นเพื่อที่จะได้รับการคุ้มครองจากการที่รัฐเข้าแทรกแซงทางด้านเศรษฐกิจ ที่ซึ่งการทำงานปกติของ

กลไกตลาดไม่สามารถสร้างความปลอดภัยให้แก่ระบบทุนนิยมได้อีกต่อไป โดยมีเป้าหมายเพื่อให้รัฐกระฎุมพีกลายเป็นผู้ค้ำประกันกำไรผูกขาดของนายทุนผูกขาด (Mandel, 1974b, p. 502)

Ernest Mandel ได้ยกตัวอย่าง สหรัฐอเมริกาว่าเป็นประเทศที่มีการเกิดขึ้นของการหลอมรวมระหว่างรัฐและบริษัทผูกขาดที่มีขนาดใหญ่ในระดับที่สูงมากที่สุด โดยนักการเมืองส่วนใหญ่ที่ดำรงตำแหน่งที่สำคัญในตำแหน่งทางด้านเศรษฐกิจล้วนแต่เคยเป็นนักธุรกิจใหญ่มาก่อน เช่น ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จของ The War Production Bureau, Knudsen มาจาก the General Motor trust, Donald Nelson มาจาก the Sears Roebuck trading trust, Charles A. Wilson มาจาก the General Electric trust ผู้ที่มีตำแหน่งสูงใน E.C.A., Paul Hoffmann เคยเป็นหัวหน้าผู้บริหารของ the Studebaker motor-car trust W. Averell Harriman เคยเป็นหนึ่งในผู้จัดการระบบรถไฟที่ใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ Edward R. Stettinius ผู้บริหาร Lease-Lend ก่อนที่จะมาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ในปี ค.ศ. 1945 เคยเป็นที่ปรึกษาของบริษัท the United States Steel Corporation Robert A. Lovett เคยเป็นหัวหน้าของทรัสต์ระบบรถไฟที่ใหญ่ที่สุด เป็นต้น (Mandel, 1974b, pp. 507-508)³

ทั้งนี้ “การรวมตัวกันของบุคคล” (*The Personal Union*) ระหว่างบริษัทผูกขาดและรัฐบาล มีการพัฒนาในรูปแบบในสามทิศทางหลัก คือ 1) การที่เจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาลที่มีความสำคัญถูกแต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งในบริษัทผูกขาดที่เป็นของเอกชน 2) ตัวแทนทุนผูกขาดครอบครองตำแหน่งที่สำคัญของรัฐ 3) นายทุนผูกขาดยึดตำแหน่งที่นำเชื่อถือในรัฐบาลไว้ในมือของนายทุนผูกขาดได้จำนวนมากที่สุด ในกรณีนี้ นายทุนผูกขาดจะควบคุมโดยตรงเหนือรัฐบาลและใช้รัฐเป็นเครื่องมือโดยตรง (Afanasyev, Andreyev & Avsenev, 1974, pp. 204-205)

³ Ernest Mandel ได้แสดงให้เห็นการเพิ่มขึ้นของการหลอมรวมระหว่างรัฐกับบริษัทผูกขาดจากการเชื่อมโยงตัวบุคคล (*The Personal Links*) โดยยกตัวอย่างในประเทศอเมริกา อังกฤษ เยอรมันนี และ ฝรั่งเศส ไว้ที่น่าสนใจ ในหัวข้อย่อย “Increasing fusion between state and monopolies” โปรดดู Ernest Mandel, “The epoch of capitalist decline,” in Marxist economic theory vol 2, pp. 507-510.

มิติที่สาม คุณลักษณะของรัฐภายใต้บริบททุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ

ภายใต้บริบทของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ รัฐจำเป็นต้องขยายบทบาททางเศรษฐกิจเพื่อที่จะรักษาความสามารถในการทำกำไรของนายทุนผูกขาด และรัฐจำเป็นต้องทำให้บทบาททางการเมืองและอุดมการณ์ของรัฐยกระดับสูงขึ้นไปเพื่อที่จะปกป้องอำนาจทางการเมืองของนายทุนผูกขาดที่เข้ามาครอบครองอำนาจรัฐ (Afanasyev, Andreyev & Avsenev, 1974, p. 58) Bob Jessop ได้ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของรัฐอย่างเฉพาะเจาะจงในโครงสร้างและหน้าที่ 8 ประการ ภายใต้บริบททุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ ดังนี้ (Bob Jessop, 1982, pp. 58-59)

ประการแรก มีการรวมตัวกันระหว่างฝ่ายนายทุนผูกขาดกับกลไกรัฐไปสู่กลไกหนึ่งเดียวในการชุดริตทางเศรษฐกิจและการครอบงำทางการเมือง หลักฐานของการ “หลอมรวมบุคคล” (Personal Fusion) ปรากฏผ่านจากการที่นายทุนผูกขาดและปัจเจกบุคคลที่มีสายสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับกลุ่มนายทุนผูกขาดเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองในระดับสูง และการประสานงานเชิงหน้าที่กันอย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐและฝ่ายนายทุนผูกขาด

ประการที่สอง “พรรคการเมือง” ที่มีอยู่จะปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของฝ่ายนายทุนผูกขาดและกลายเป็นเครื่องมือหลักในการควบคุมอุดมการณ์ของประชาชนให้แก่ฝ่ายนายทุนผูกขาด สภาพเช่นนี้เกิดขึ้นผ่านการที่ฝ่ายทุนผูกขาดผูกขาดการเงินของพรรค ผูกขาดการประชุมพรรค เป็นต้น นอกจากนี้การบริหารงานภายในพรรคการเมืองยังสะท้อนให้เห็นถึงการเติบโตขึ้นของการรวมศูนย์ภายในองค์กรพรรค

ประการที่สาม บทบาทของ “กลุ่มผลประโยชน์” และ “การวิ่งเต้นต่อรองผลประโยชน์” (Lobby) เพิ่มขึ้นในทุกพื้นที่ของการกำหนดนโยบายอย่างเห็นได้ชัด ทั้งโดยการอาศัยการติดต่อโดยตรงกับนักการเมืองและข้าราชการ ซึ่งการวิ่งเต้นต่อรองผลประโยชน์นี้ สามารถมีอิทธิพลต่อทั้งนโยบายภายในประเทศและนโยบายภายนอกประเทศ

ประการที่สี่ การขยายตัวการผูกขาดโดยการควบคุมเครื่องมือที่ส่งผลกระทบต่อความคิดและจิตใจของผู้คน เช่น การศึกษา การโฆษณา และสื่อมวลชน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนผ่านจากการที่รัฐเป็นเพียงผู้เฝ้าดูที่จำกัดการเข้าไปแทรกแซงในสังคม มาเป็นรัฐที่ผูกนายทุนผูกขาดบังคับให้มีการควบคุมทางอุดมการณ์และสร้าง “อุตสาหกรรมทางอุดมการณ์” (Ideology Industry) ขึ้นมา

ประการที่ห้า “กลไกทางการบริหาร” ถูกทำให้เข้มแข็งขึ้น ในขณะที่ฝ่ายนิติบัญญัติและการปกครองตามหลักกฎหมายอ่อนแอลง ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการการผนวกรวมและการรวมศูนย์อำนาจเศรษฐกิจ ภายใต้การอุปถัมภ์ของนายทุนผูกขาด การเพิ่มขึ้นของระบบประธานาธิบดีที่อำนาจรัฐสภาอยู่ภายใต้อำนาจของฝ่ายบริหาร และการเพิ่มขึ้นของการจำกัดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน

ประการที่หก รัฐเองจัดระเบียบในการบริหารใหม่ โดยให้มีหน่วยงานที่เน้น “การทำงานเฉพาะ” มากขึ้น ทั้งด้านการต่างประเทศ ศาลพิเศษ หน่วยงานกึ่งราชการ คณะกรรมการร่วม สถาบันหรือหน่วยงานด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งกลไกนโยบายและกลไกทหาร การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการประสิทธิภาพและความร่วมมือของการขยายกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐ เพื่อที่จะคงรักษาอำนาจและกำไรของนายทุนผูกขาดเอาไว้

ประการที่เจ็ด สิ่งที่เกิดขึ้นไปพร้อมกับการรวมศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมือง คือ “การกระจายอำนาจ” ไปสู่เศรษฐกิจระดับจุลภาคและการเมืองท้องถิ่นเพื่อที่จะผลิตการควบคุมของทุนเหนือพื้นที่ผลผลิตส่วนเกินที่เล็กที่สุด และเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกการแทรกซึมการควบคุมของรัฐไปสู่ทุกพื้นที่ของสังคม

ประการที่แปด นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงภายในรัฐชาติ ยังเกิดการขยายกลไกทุนนิยมผูกขาดโดยรัฐใน “ระดับระหว่างประเทศ” ทั้งในด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจ

มิติที่สี่ รูปแบบของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ

รูปแบบของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ แบ่งออกได้เป็น 5 รูปแบบหลัก⁴

1) รัฐอินทรีพียูสินของเอกชนมาบริหารโดยรัฐ (*State Monopoly Property*) คือ การที่รัฐเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในกิจการและบริหารจัดการโดยรัฐ ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรม การขนส่ง การธนาคารและกิจการอื่น ๆ โดยกรรมสิทธิ์ของรัฐเกิดขึ้นจากการอินทรีพียูสินเอกชนมาเป็นของรัฐ (*Nationalization*)

นายทุนผูกขาดถูกผลักดันไปสู่การยินยอมในการโอนกรรมสิทธิ์มาเป็นของรัฐเพื่อที่จะรักษาระบบทุนนิยมทั้งระบบไว้ โดยกิจการที่ถูกโอนมาเป็นของรัฐได้ผ่านการซื้อขายในรูปแบบที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินเหล่านั้น

รัฐในฐานะที่เป็นผู้ประกอบการ (*State Enterprises*) จึงเป็นผลลัพธ์ของการโอนบริษัทเอกชนมาเป็นของรัฐ รัฐกระฎุมพีกลายเป็นเจ้าของร่วมกันกับกระฎุมพีผูกขาด การจัดการและการดำเนินกรรมสิทธิ์ที่โอนมาเป็นของรัฐถูกเข้าครอบครองโดยรัฐที่มีผู้บริหารมาจากตัวแทนของนายทุนผูกขาดและคณาธิปไตยทางการเงิน การกระทำของรัฐรูปแบบนี้ทำให้รัฐกลายเป็นผู้กระทำการในฐานะที่เป็นนายทุนผูกขาดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดเพียงหนึ่งเดียว

2) รัฐเป็นตลาดกลางในการซื้อ-ขาย (*State Consumption*) คือ การที่รัฐเป็นเจ้าของกิจการเอง รัฐจึงเป็นผู้ซื้อและผู้ขายหลัก การซื้อขายสินค้าและบริการของรัฐได้สร้างตลาดที่มีความมั่นคงหนึ่งขึ้นมา โดยแบ่งกำไรจำนวนมหาศาลให้แก่บริษัทผูกขาด โดยบริษัทผูกขาดร่ำรวยขึ้นบนมูลค่าส่วนเกินที่สร้างขึ้นมาจากการที่รัฐเป็นผู้ประกอบการ

กลไกของการได้มูลค่าส่วนเกินที่เกิดจากการที่รัฐเป็นผู้ประกอบการ คือ บทบาทที่สำคัญของราคาซื้อและราคาขายสินค้าของรัฐที่รัฐเป็นผู้ประกอบการ กล่าวคือ รัฐที่รัฐเป็นผู้ประกอบการจะขายผลผลิตไปให้บริษัทผูกขาดในราคาที่สูงกว่าราคา

⁴ โปรตดู Afanasyev, Andreyev, and Avsenev, *The political economy of capitalism*, pp. 205-213.; Rummyantsev, Kozlov and Vilkov, *Political Economy*, pp. 271-278.; และ Nikitin, *The fundamentals of political economy*, pp. 192-195.

เฉลี่ย บางครั้งต่ำกว่าราคาต้นทุนการผลิต แต่เมื่อรัฐที่เป็นผู้ประกอบการซื้อเครื่องมือเครื่องใช้หรือวัตถุดิบจากบริษัทผูกขาด ก็จะซื้อในราคาที่สูงกว่าราคาที่เป็นจริง

การจัดซื้อสินค้าของรัฐส่วนใหญ่เป็นการบริโภคที่ไม่ก่อให้เกิดผลผลิตที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจทางด้านทหาร โดยมีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นการพัฒนาในบางสาขาของระบบเศรษฐกิจนายทุน รูปแบบนี้เกิดขึ้นเมื่อบริษัทผูกขาดขายสินค้าของตนได้ยาก ตัวอย่างนี้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในสหรัฐอเมริกา

3) รัฐจัดสรรรายได้ประชาชาติใหม่ (State Redistribution of The National Income) รูปแบบนี้เกิดขึ้นใน อเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส เป็นลักษณะของการที่รัฐตั้งงบประมาณจากรายได้ประชาชาติและจัดสรรงบประมาณเหล่านั้นในทิศทางที่เป็นประโยชน์แก่นายทุนผูกขาด

ในขั้นแรกของจักรวรรดินิยม รัฐจะตั้งงบประมาณจากรายได้ประชาชาติในสัดส่วนที่น้อย ต่อมารัฐจะจัดตั้งงบประมาณจากรายได้ประชาชาติในสัดส่วนที่มากขึ้น งบประมาณที่ถูกตั้งขึ้นจากรายได้ประชาชาติเหล่านี้จะถูกใช้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของรัฐ และใช้เพื่อเติมเต็มพื้นฐานทั่วไปของวิถีการผลิตของนายทุน แต่เป้าหมายหลักก็เพื่อเป็นหลักประกันการผลิตทดแทนใหม่ของนายทุน ผ่านการที่รัฐได้รวบรวมทรัพยากรทางการเงินโดยวิธีการทางภาษี และจัดสรรในทิศทางที่เป็นประโยชน์แก่นายทุนผูกขาด ในรูปแบบของการให้เครดิต การให้เงินกู้ และการให้เงินอุดหนุนแก่บริษัทผูกขาด เป็นต้น

4) รัฐผูกขาดกฎเกณฑ์และโครงการทางเศรษฐกิจ (State Monopoly Regulation and Programming of Economic) ลักษณะนี้เป็นรูปแบบที่สำคัญที่สุดของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ ในส่วนแรกการวางกฎเกณฑ์/การควบคุมเศรษฐกิจ เป็นหนึ่งในรูปแบบหลักของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ ที่รัฐใช้อำนาจในการมีอิทธิพลเหนือเศรษฐกิจ ผ่านการจัดสรรงบประมาณ การให้เครดิต การกำหนดนโยบายการเงิน การให้เงินอุดหนุนแก่บริษัทผูกขาดบางบริษัทในบางสาขา รวมถึงการมีอิทธิพลเหนืออัตราดอกเบี้ยในทิศทางที่เป็นประโยชน์แก่บริษัทผูกขาด

บทบาทหลักของรัฐ ในการวางกฎเกณฑ์/การควบคุมระบบเศรษฐกิจ คือ การจัดสรรรายได้ประชาชาติใหม่ ผ่านการตั้งงบประมาณในทิศทางที่เอื้อ

ประโยชน์ให้แก่บริษัทผูกขาด รูปแบบนี้เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตการณ์และภาวะเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจ ในภาวะการณ์เช่นนี้รัฐจะกำหนดนโยบายเพื่อเพิ่มสินค้าและบริการ กระตุ้นการลงทุนของเอกชนผ่านนโยบายงบประมาณและกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำเพื่อสร้างแรงจูงใจต่อผู้ประกอบการที่มีขนาดใหญ่ให้เข้ามาขยายการลงทุน

สิ่งที่เคียงข้างไปด้วยกันกับการที่รัฐผูกขาดกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจ คือ การวางโครงการทางเศรษฐกิจของนายทุน (*Programming of The Capitalist Economic*) ลักษณะนี้เป็นรูปแบบของการแทรกแซงของรัฐในกระบวนการการผลิตของนายทุน ที่เกี่ยวข้องกับ การที่รัฐบังคับใช้โครงการทางเศรษฐกิจระยะยาว เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นการลงทุน การส่งออก การนำเข้า เป็นต้น โดยโครงการเหล่านี้ จะถูกปรับให้เข้ากับสถานการณ์เพื่อเป็นหลักประกันเงื่อนไขที่เอื้อประโยชน์สูงสุดให้แก่การประกอบกิจการของบริษัทผูกขาด

ในกระบวนการเริ่มแรกของทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ การวางโครงการทางเศรษฐกิจของรัฐกลายเป็นสิ่งที่แพร่กระจายอย่างกว้างขวาง โดยโครงการทางเศรษฐกิจของรัฐจะอยู่บนฐานของความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตของเอกชนที่เนื้อหาของของโครงการทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ของรัฐนั้น จะนำไปในทิศทางที่รับใช้ผลประโยชน์ของนายทุนผูกขาด

เนื่องจากโครงสร้างในการกำหนดโครงการทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นสิ่งก่อสร้างขึ้นโดยข้าราชการเท่านั้น แต่มีตัวแทนจากบริษัทผูกขาดที่มีขนาดใหญ่เข้ามาทำงานเป็นคณะกรรมการในโครงสร้างส่วนนี้ด้วย บริษัทผูกขาดจึงใช้โครงสร้างส่วนนี้เพื่อที่จะได้รับข้อมูลทางเศรษฐกิจอันเป็นข้อมูลภายใน และปรับตัวต่อระเบียบกฎเกณฑ์ของรัฐซึ่งเกี่ยวกับขนาดและโครงสร้างของค่าใช้จ่าย การลงทุนของรัฐบาล และการเคลื่อนย้ายความต้องการขายทางการตลาดที่นำมาสู่การตัดสินใจเพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรสูงสุด

ทั้งนี้ระบบโครงการทางเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงธรรมชาติของการควบคุมทางเศรษฐกิจของรัฐ นโยบายทางเศรษฐกิจในขั้นที่เป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ เป็นการพัฒนาโครงการทางเศรษฐกิจของรัฐที่สะท้อนยุทธศาสตร์เชิงผลประโยชน์ของคณาธิปไตยทางการเงินเป็นลำดับแรกและมากที่สุดที่อยู่บนฐาน

ของอำนาจหนึ่งเดียวของบริษัทผูกขาดและรัฐกระฎุมพี โดยโครงการทางเศรษฐกิจต่าง ๆ กลายเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความร่ำรวยให้กับคนกลุ่มนี้ต่อไป และยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้กับการมีอิทธิพลเหนือเศรษฐกิจของคนกลุ่มนี้ต่อไปด้วย

เป้าหมายหลักของการกำหนดโครงการทางเศรษฐกิจนี้คือ การกระตุ้นบริษัทเอกชนให้เติมเต็มโครงการต่าง ๆ ของรัฐ ด้วยการที่รัฐช่วยเหลือด้วยวิธีการที่เพิ่มอัตรากำไรให้แก่บริษัทเหล่านั้น เช่น การลดภาษีที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนในโครงการทางเศรษฐกิจของรัฐลง เป็นต้น

การพัฒนาโครงการทางเศรษฐกิจจึงกลายเป็นกลไกหนึ่งเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของบริษัทผูกขาดเอกชนและรัฐ รูปแบบเชิงโครงสร้างอาจปรากฏในรูปแบบของการทำสัญญาระหว่างประเทศของรัฐบาลภายใต้การดำเนินการของบริษัทผูกขาด โครงการทางเศรษฐกิจของรัฐเช่นนี้ได้ทำให้บริษัทผูกขาดที่มีอำนาจสามารถได้รับกำไรที่มากกว่าด้วยความช่วยเหลือของรัฐ ในระยะหลังโครงการทางเศรษฐกิจของรัฐกลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างเฉพาะเจาะจงสำหรับนายทุนผูกขาด บริษัทผูกขาดจะพยายามเข้ามาประสานโครงการทางเศรษฐกิจที่หลากหลายของรัฐในทิศทางที่สนับสนุนอัตรากำไรที่สูงขึ้นของบริษัทผูกขาด และในขณะเดียวกันก็ช่วยให้ระบบทุนนิยมในฐานะที่เป็นวิธีการผลิตหนึ่งดำรงอยู่ต่อไป

อย่างไรก็ตามโครงการเหล่านี้ของรัฐนายทุนไม่ถูกนิยามเข้ากับการวางแผนทางเศรษฐกิจของชาติ (National Economic Planning) ที่ปฏิบัติในประเทศที่เป็นสังคมนิยม เพราะทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐไม่ได้ละทิ้งความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตโดยเอกชนและไม่ได้เป็นหลักประกันการวางแผนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติที่สมดุล

5.) การใช้จ่ายทางด้านการทหารของรัฐ (Militarization of The Economy)

พื้นฐานของการที่รัฐใช้จ่ายด้านการทหารอยู่ที่การแข่งขันทางอาวุธยุทโธปกรณ์และการพัฒนาเศรษฐกิจทางด้านการทหารตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งก่อให้เกิดความซับซ้อนทางด้านอุตสาหกรรมทางการทหาร ยกตัวอย่างเช่น ในอเมริกาอุตสาหกรรมทางการทหารถูกพัฒนามากที่สุดแต่สิ่งเหล่านี้ดำรงอยู่ในรัฐจักรวรรดินิยมเท่านั้น

การที่รัฐใช้จ่ายด้านการทหาร ได้สร้างรัฐกระฎุมพีให้อยู่ในฐานะที่เป็น ผู้บริโภคสินค้าและบริการทางด้านทหารเป็นหลัก ซึ่งอาจปรากฏในรูปของการที่รัฐบาลสั่งซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ ผลที่ตามมาคือ การที่รัฐใช้จ่ายทางด้านการทหารมีส่วนในการเปลี่ยนรัฐทุนนิยมให้กลายเป็นทุนนิยมผูกขาดครอบครอง อำนาจรัฐ เพราะผลผลิตทางการทหารได้รับรองกำไรจำนวนมหาศาลแก่บริษัท ผู้ผลิตสินค้าทางด้านทหาร และเพื่อให้ได้รับส่วนแบ่งที่มากกว่าจากการสั่งซื้อสินค้าทางการทหาร ผู้ประกอบการที่มีขนาดใหญ่กว่าที่ผลิตสินค้าอาวุธยุทโธปกรณ์จะสร้างความสัมพันธ์ที่มีความใกล้ชิดอย่างยิ่งกับฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายทหารที่มีอำนาจของรัฐเพื่อให้บรรลุเป้าหมายข้างต้น หรือผ่านการพยายามเข้ามาดำรงตำแหน่งบริหารในรัฐบาล

สรุป

แม้ว่าทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐจะเป็นแนวความคิดทฤษฎีรัฐสมัยใหม่ที่สร้างขึ้นในหมู่พันธมิตรโซเวียตและพรรคคอมมิวนิสต์ตะวันตก ที่เกิดขึ้นเด่นชัดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับรัฐและการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะ โครงสร้างและหน้าที่ของรัฐ ทฤษฎีนี้ยังมีอิทธิพลไม่น้อยในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย นับตั้งแต่วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี 2540 ที่เป็นปัจจัยเร่งให้นายทุนผูกขาดที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งนี้ปรับตัวเข้าหารัฐเพื่อความอยู่รอด ผ่านการจัดตั้งพรรคการเมืองโดยมุ่งหวังที่จะใช้พรรคการเมืองเป็นช่องทางในการประสานอำนาจทางเศรษฐกิจเข้ากับอำนาจทางการเมือง ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีเป้าหมายเพื่อใช้รัฐเป็นหลักประกันในการสร้างเงื่อนไขในการรักษาระบบทุนนิยมให้ดำรงอยู่ แต่เหนือสิ่งอื่นใดก็เพื่อใช้รัฐเป็นหลักประกันในการสร้างเงื่อนไขในการรักษาผลประโยชน์ของตนอย่างมีนัยยะสำคัญ

บรรณานุกรม

- วิทยากร เชียงกุล. (2545). **อธิบายศัพท์เศรษฐศาสตร์การเมือง** (Dictionary of radical political economics). กรุงเทพฯ: สายธาร.
- อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (2542). “อำนาจและเครือข่ายนโยบายในสังคม,” ใน **รัฐ สังคม และการเปลี่ยนแปลง: การพิจารณาในเชิงอำนาจนโยบายและเครือข่ายความสัมพันธ์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ เดือนตุลา จำกัด.
- Afanasyev, L., Andreyev, N., and Avsenev, M. (1974). **The political economy of capitalism**. ed. Diana Miller, trans. from the Russian. 1st ed. Moscow: Progress Publishers.
- Bottomore, T. ed. (1983) “State monopoly capitalism,” in **A dictionary of marxist thought**, Cambridge Mass: Harvard University Press.
- Foster, J.B. (1989). **The theory of monopoly capitalism: An elaboration of Marxian political monopoly**. New York: Monthly Review Press.
- Jessop, B. (1982). **The capitalist state: Marxist theories and methods**. Oxford: Blackwell.
- Kuhne, K. (1979). **Economics and Marxism volume I: The renaissance of the Marxian system**. trans. Robert Shaw. 1st ed. London: Macmillian Press.
- Lenin, V.I. (1970). **Imperialism, The highest stage of capitalism**. 15th ed. Moscow: Progress Publishers.
- Mandel, E. (1974a). **An introduction to marxist economic theory**. 2nd ed. New York: Pathfinder Press.
- _____. (1974b). **Marxist economic theory vol 2**. London: Merlin Press.
- Nikitin, P.I. (1983). **The fundamentals of political economy**. trans. Jane Sayer. Moscow: Progress Publishers.
- Rumyantsev, A.M., Kozlov, G.A., and Vllkov, M.I. (1978). “The development of state monopoly capitalism,” in **Political Economy**. trans. Yuri Sdobnikov. Moscow: Progress Publishers.

- Sweezy, P.M. (1964). *The theory of capitalist development : Principles of marxian political economy*. New York: Monthly Review Press.
- V4 of libcom.org. (n.d.). "Chapter 4 on the concept of state monopoly capitalism," in *Economic, politics and the age of inflation*". Accessed 11 January 2006, Available from <http://libcom.org/library/rconomics-politics-age-of-inflation-mattick-four>.
- Verga, E. (n.d.). *Twentieth Century Capitalism*, London: Lawrence and Wishart.
- Wilczynski, J. (1981). "state monopoly capitalism," in *An Encyclopedia Dictionary of Marxism, socialism and communism*. Walter De Gruyter: Berlin and New York.